

סימן א. בדין מזוזה בלשכת פרהדרין, י ע"א – יא ע"א

א. תנו רבנן: כל הלשכות שהיו במקדש לא היו להן מזוזה, חוץ מלשכת פרהדרין שהיה בה בית דירה לכהן גדול. אמר רבי יהודה: והלא כמה לשכות היו במקדש שהיה להן בית דירה, ולא היה להן מזוזה. אלא, לשכת פרהדרין גזירה היתה. מאי טעמא דרבי יהודה?

ב. אמר (רבא) +מסורת הש"ס: [רבה] + קסבר רבי יהודה כל בית שאינו עשוי לימות החמה ולימות הגשמים – אינו בית. איתביה אביי: והכתיב +עמוס ג+ והכיתי (את) בית החורף על בית הקיץ! – אמר ליה: בית חורף ובית קיץ – איקרי, בית סתמא – לא איקרי. איתביה אביי: סוכת החג בחג, רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין. ותני עלה: רבי יהודה מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר. וכי תימא: מדרבנן. בשלמא עירוב ומזוזה – איכא למימר מדרבנן, אלא מעשר מי איכא למימר מדרבנן? דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב.

ג. אלא אמר אביי: בשבעה – דכולי עלמא לא פליגי דמחייבא, כי פליגי – בשאר ימות השנה. רבנן סברי: גזרינן שאר ימות השנה אטו שבעה, ורבי יהודה סבר: לא גזרינן. אמר ליה רבא: והא סוכת החג בחג קתני!

ד. אלא אמר רבא: בשאר ימות השנה – כולי עלמא לא פליגי דפטורה, כי פליגי – בשבעה. וסוכה טעמא לחוד, ולשכה טעמא לחוד. סוכה טעמא לחוד; רבי יהודה לטעמיה, דאמר: סוכה דירת קבע בעינן, ומחייבא במזוזה. ורבנן לטעמיהו, דאמרי: סוכה דירת עראי בעינן, ולא מחייבא במזוזה. ולשכה טעמא לחוד; רבנן סברי: דירה בעל כרחא – שמה דירה, ורבי יהודה סבר: דירה בעל כרחא – לא שמה דירה, ומדרבנן הוא דתקינן לה, שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין.

סעיף א – בין לשכת פרהדרין לשאר לשכות

נחלקו ת"ק ור"י אם לשכת פרהדרין חייבת במזוזה מדין תורה כיוון שיש בה בית דירה [רבנן], או פטורה מדאורייתא וחייבת רק משום גזירה מדרבנן [ר"י]. נחלקו אמוראים בטעם המחלוקת וממילא בגדרה של המחלוקת.

סעיף ב – הסברו של רבה במחלוקת התנאים

כפי ששעולה מלשון הברייתא כולי עלמא מודים ששאר לשכות פטורות. הסיבה היא, שאין בהן בית דירה ביום ובלילה [ראה הערה 49 בשוטנשטיין]. נחלקו בלשכת פרהדרין. לת"ק לשכת פרהדרין חמורה משאר הלשכות מדין תורה, כיוון שבלשכת פרהדרין יש בה בית דירה בין ביום ובין בלילה, ולכן חייבת במזוזה מדאורייתא. לר"י גם לשכת פרהדרין פטורה מדאורייתא כיוון שאין בה דירה בקיץ ובחורף, וכל בית שאינו עשוי לימות החמה והגשמים אינו בית. היסוד המחודש בדברי רבה, שרבי יהודה מצריך בית דירה שעשוי הן לימות החמה והן לימות הגשמים.

חייב מזוזה בלשכות [רבה]

	לשכת פרהדרין	שאר לשכות
ת"ק	חייבת מדאורייתא [דירת יום ולילה]	פטורין
ר"י	פטורה מדאורייתא וחייבת משום גזירה	פטורין

אביי דוחה הסבר זה ומוכיח, מהברייתא בה ר"י מחייב במזוזה סוכת החג בחג, שר"י מודה שלא צריך דירת קיץ וחורף כדי לחייב במזוזה. יש אם כן תת הסבר אחר מדוע סובר ר"י שלשכת פרהדרין פטורה מדאורייתא.

סעיף ג, הסברו של אב"י במחלוקת התנאים

כיוון שהוכיח אב"י, שר"י מודה לת"ק, שלא צריך דירת קיץ וחורף כדי לחייב במזוזה, מניח אב"י שגם בלשכת פרהדרין מודה ר"י שהיא חייבת במזוזה דאורייתא. על מה נחלקו? על לשכת פרהדרין שלא בשבעת הימים בהן דר בהן הכה"ג. בימים אלו, שלא דרים בה כלל, מודים חכמים ור"י שאין בה חיוב דאורייתא, אלא שרבנן גזרו שאר ימות השנה אטו שבעה ימים אלו. יוצא אם כן, שלמעשה לא נחלקו כלל: בשבעת הימים לכו"ע חייב מדאורייתא, ובשאר ימות השנה לכו"ע חייב מדרבנן. המחלוקת היא רק בטעם החיוב מדרבנן: לת"ק טעם הגזירה היא אטו שבעת הימים, ולר"י טעם הגזירה היא שלא יאמרו כה"ג יושב בבית האסורין [תוס' ד"ה דרבנן (א)].

חיוב מזוזה בלשכת פרהדרין ובסוכה [אב"י]

	שבעת ימי הפרישה או החג	שאר ימות השנה
ת"ק	חייבים מדאורייתא	גזירה אטו שבעת הימים
ר"י	חייבים מדאורייתא	גזירה שמא יאמרו כה"ג אסור וכו'

העולה מהטבלה שיש משתנה אחד רלבנטי: שבעת ימי הדירה או שאר הימים. אין רבלנטיות לנדון אם זה סוכה או לשכת פרהדרין.

החילוק בין אב"י לרבה: בעוד מטרתו של רבה רק להסביר את שיטת רבי יהודה בלשכת פרהדרין, הרי שאב"י בא ליישב סתירה לכאורה בשיטת רבי יהודה, מה שפטר בלשכת פרהדרין מחד, ומה שחייב בסוכה מאידך. אב"י מתרץ את הסתירה על ידי חילוק בין שבעת הימים עצמם, שם מחייב ר"י, לבין שאר הימים שם פוטר רבי יהודה (מדאורייתא).

רבה דוחה חילוק זה, שהרי בברייתא על סוכת החג בה ר"י חייב במזוזה, נחלקו עליו חכמים ופטרו, ולפי העמדתו של אב"י שמדובר בשבעת ימי החג, עולה שאפילו בשבעת ימי החג יש מי שפוטר. לא ניתן אם כן להעמיד כאב"י שלכו"ע חייב מדאורייתא בשבעת ימי החג או בשבעת ימי הפרישה של הכה"ג [אמנם אב"י יוכל ליישב שאכן חכמים בברייתא דסוכה פוטרים אפילו בשבעת הימים, משא"כ ר"י וחכמים בברייתא דפרהדרין שמחייבים, ואין להשוות את חכמים בברייתא הראשונה לחכמים בברייתא השניה, ראה תוספות ישנים].

אם קודם לכן הסברנו שלאב"י נוספה מטרה על פני רבה, ליישב את שיטת רבי יהודה מסתירה, הרי שלרבה יש כעת משימה נוספת: ליישב גם את הסתירה בדעת חכמים.

סעיף ד, הסברו של רבא

כיוון שהוכיח רבא, שגם בשבעת ימי החג יש מי שפוטר ממזוזה, תולה רבא תולה את מחלוקת התנאים במשתנה אחר: הנדון [לשכת פרהדרין / סוכה]. על ידי משתנה זה בא רבא ליישב את שתי הסתירות. כיצד? כל אחד מהתנאים מדרג הפוך את היחס בין שני הערכים, כך שהמחלוקת היא כפולה: במקום שזה מחמיר זה מקל, ובמקום שזה מקל זה מחמיר.

לת"ק הערך הימני חמור יותר כיוון שסוכה דירת עראי בעינן ואין שמה דירה, ולעומת זאת לשכת פרהדרין אע"פ שדירה בעל כרחו היא – שמה דירה.

לר"י הערך השמאלי חמור יותר כיוון שסוכה דירת קבע בעינן, ואילו לשכת פרהדרין דדירה בעל כרחו לא שמה דירה.

חיוב מזוזה בשבעת ימי הדירה [רבא]

	לשכת פרהדרין	סוכה
ת"ק	חייב	פטור
ר"י	פטור	חייב

[טבלה זו מייצגת יחס נדיר בין משתנים המכונה xor, כלומר 'או' ודווקא 'או'. בניגוד ל'או' רגיל שכולל בקל וחומר צירוף של שני הערכים המדוברים, כאן דווקא אחד משני הערכים יוצר את הדין חייב (או פטור) אך שניהם יחד לא, ראה באריכות מש"כ בעירובין דף צה]

רבא מדגיש שלפי הסברו שהמחלוקת היא בעיקר דין דאורייתא של מזוזה בסוכה ובפרהדרין [דהיינו בשבעת הימים גופא] שוב אין צורך שנחלקו בשאר ימות השנה, ומסתבר לומר, ששם לכו"ע פטור [אם כי לכאורה אין הכרח לומר כך מצד עצם הסברו של רבא במחלוקת, והיה ניתן לומר, שנחלקו גם בשאר ימות השנה, אך כאמור אין צורך לומר כך, ולכן עדיף לצמצם את המחלוקת, ונראה שהוא הדין בשיטה הראשונה, שיטתו של רבה, שנחלקו התנאים דווקא בשבעת הימים עצמם].

יוצא אם כן שלפי רבה ורבא מחלוקת התנאים היא דווקא בשבעת הימים, אך בשאר ימות השנה לכו"ע פטור, ואילו לאביי ההיפך: מחלוקת התנאים היא דווקא בשאר ימות השנה, אך בשבעת הימים לכו"ע [חוץ מחכמים בבבלייתא של סוכה] חייב.

סיכום

לרבה, נחלקו התנאים בעיקר דין מזוזה בלשכת פרהדרין, שת"ק מחייב, ור"י פטר כיוון שאינה דירת קיץ וחורף. הסבר זה נדחה, שכן ר"י מחייב במזוזה אע"פ שאינה דירת קיץ וחורף. לאביי, מחלוקת התנאים בלשכת פרהדרין היא רק בשאר ימות השנה [מטעם מה גוזרים], אך בשבעת הימים עצמם לכו"ע חייב מדאורייתא. לרבא, אכן נחלקו התנאים בשבעת הימים עצמם [כרבה], אך לא מטעמו של רבה [שאז ר"י היה צריך לפטור גם בסוכה, וחכמים לחייב שם], אלא מטעמים שונים: בפרהדרין המחלוקת מדין דירה בעל כרחו [ולכן חכמים מחייבים ור"י פטור], ואילו בסוכה המחלוקת מטעמי דירת קבע או עראי [ולכן ר"י מחייב].

מחלוקת התנאים בחיוב מזוזה בלשכת פרהדרין

	גדר המחלוקת	טעמי המחלוקת
רבה	בשבעת ימי הדירה	ר"י מצריך דירת קיץ וחורף
אביי	בשאר ימות השנה [אך בשבעה לכו"ע חייב]	חכמים גוזרים אטו ימי דירה ור"י מטעם אחר
רבא	בשבעת ימי הדירה	בסוכה נחלקו אם היא דירת עראי או קבע ואילו בפרהדרין אם דירה בע"כ שמה דירה